

Współczesna Gospodarka

Contemporary Economy
Electronic Scientific Journal
www.wspolczesnagospodarka.pl

Vol. 5 Issue 3 (2014) 27-37
ISSN 2082-677X

MOZAMBIK. PERSPEKTYWY EKSPORTU

Joanna Sitz-Kuleszo

Streszczenie

Wyniszczona wojnami i konfliktami wewnętrznymi gospodarka Republiki Mozambiku od ponad dekady notuje konsekwentny wzrost. To 36. największe państwo na świecie znalazło się w orbicie zainteresowania inwestycyjnego i handlowego przede wszystkim państw azjatyckich, jednak coraz więcej państw z pozostałych regionów świata szuka możliwości współpracy z Mozambikiem. Odkryte w ostatniej dekadzie złoża węgla i gazu nie tylko przyciągają inwestycje zagraniczne, ale przede wszystkim w sposób bardzo dynamiczny pobudzają gospodarkę. Polska nie jest znaczącym partnerem handlowym Mozambiku jednak w perspektywie kolejnych lat może wystąpić duże zapotrzebowanie na polskie specjalności eksportowe.

Słowa kluczowe: eksport, wymiana handlowa, Mozambik

Wstęp

Mozambik obok innych państw afrykańskich o wysokim wzroście gospodarczym zwany jest popularnie „afrykańskim lwem”¹. Republika Mozambiku, obok m.in. Angoli, Nigerii czy RPA, jest szeroko promowana jako atrakcyjny odbiorca polskiego eksportu oraz potencjalne miejsce inwestycji zagranicznych.

W pracy korzystano głównie z raportów międzynarodowych ośrodków badawczych oraz opracowań naukowych dotyczących Republiki Mozambiku, a ponadto analizowano dostępne dane statystyczne dotyczące wymiany handlowej Mozambiku ze szczególnym naciskiem na obroty w handlu z Polską. W ten sposób osiągnięto cel, jakim było nakreślenie aktualnej sytuacji społeczno-ekonomicznej Mozambiku w kontekście partnerstwa handlowego z Polską. Po krótkiej analizie historyczno-społecznej oraz przybliżeniu sytuacji makroekonomicznej autorka przedstawia pozytywne i negatywne aspekty funkcjonowania współczesnego Mozambiku w perspektywie polskich eksporterów zainteresowanych ekspansją.

¹ D. Smith, *Boom time for Mozambique, once the basket case for Africa*, The Guardian, 28.03.2012, <http://www.theguardian.com/world/2012/mar/27/mozambique-africa-energy-resources-bonanza>, dostęp: 05.03.2014.

1. Rys społeczno-historyczny Mozambiku

Republika Mozambiku została skolonizowana przez Portugalczyków około 1498 r., kiedy to pierwsi odkrywcy dotarli na jej tereny. Stworzone szlaki handlowe zostały nazwane „nową drogą na wschód”. Wraz z penetracją w głąb lądu w poszukiwaniu złota oraz niewolników wpływy Portugalczyków stopniowo zwiększały się. Jednakże Portugalia widziała większe korzyści w handlu z Indiami i Dalekim Wschodem oraz kolonizacji Brazylii wobec czego skupiła swoje działania w tamtych rejonach świata. Do lat 20. XX w. administracja Mozambiku była w istocie rozdzielona pomiędzy kilka operujących na tych terenach prywatnych przedsiębiorstw należących głównie do Brytyjczyków. Ze względu na prawo, które było stworzone dla korzyści kolonizatorów, nie przywiązywano żadnej uwagi do scalenia populacji kraju, poprawie infrastruktury (poza konieczną dla prowadzonego handlu) czy edukowaniu rdzennych mieszkańców. Po drugiej wojnie światowej Portugalia, w odróżnieniu od innych państw kolonizatorów, postanowiła zatrzymać tereny zależne jako prowincje, co umożliwiło swobodną emigrację Portugalczyków do kolonii². Kolejną dużą falę emigracji z Portugalii do Mozambiku zaobserwowano w 2012 r.³ w wyniku kryzysu państw z grupy PIIGS. Mozambiku szczególnie opłacalnej inwestycji, poświęcając więcej uwagi i środków.

Ostatnie pięćdziesiąt lat to w historii Mozambiku bardzo duże zmiany strukturalne. Poczynając od lat 60. XX w. przez kolejne trzydzieści lat kraj ten doświadczał prawie nieprzerwanie zbrojnych konfliktów wewnętrznych, a w latach 80. krwawego konfliktu z RPA, w którym śmierć poniosło ponad milion osób. W połowie lat 80. przeprowadzono zmiany mające przekształcić dotychczasowy ustrój socjalistyczny w gospodarkę wolnorynkową. Pakiet reform ciągnął za sobą makroekonomiczne skutki w postaci wzrostu stopy bezrobocia, inflacji oraz kursu waluty. Rok 1992 przyniósł długo wyczekiwany pokój i kolejną falę migracji ludności wewnątrz państwa z terenów wiejskich do miast. Przyjęte w 1992 roku strategie redukcji ubóstwa (PRSP czy *Plano de Ação Para a Redução de Pobreza Absoluta* (PARPA)) spowodowały dalsze zmiany strukturalne⁴.

Republika Mozambiku to państwo o około 26 milionowej wieloetnicznej populacji⁵. W 2000 roku Mozambik zamieszkiwało 17,2 mln obywateli, natomiast w 2010 już 21,8 mln,⁶ przy czym w następstwie epidemii wirusa HIV długość życia utrzymuje się od lat na niskim poziomie. Mozambik utrzymuje jednak tendencję przyrostową charakterystyczną (lecz nieco wolniejszą) dla rozwijających się krajów subsaharyjskich.

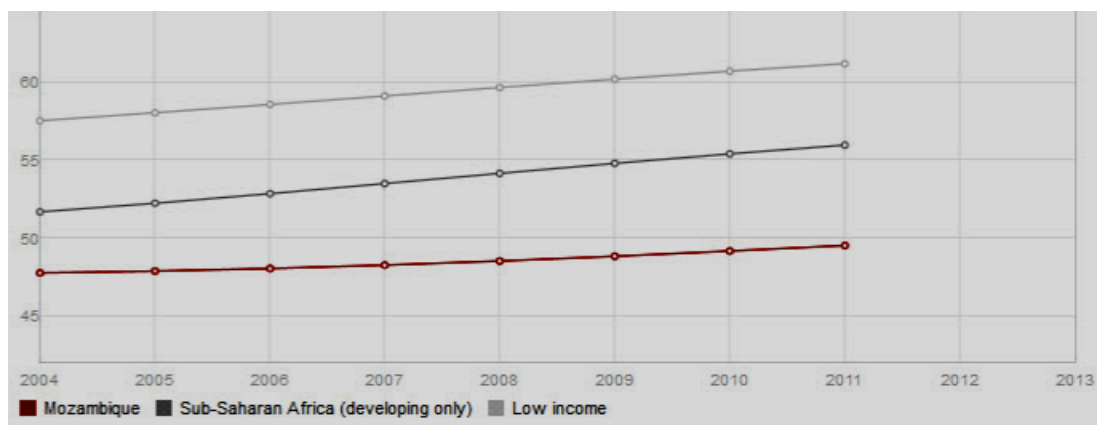
²Background Notes on Countries of the World: Republic of Mozambique, US Department of State, 2014, s. 1-5.

³C. Filipe, M. João Babo, *W drodze do Mozambiku*, The Washington Post, 12.03.2013 [za:] Presseurop, <http://www.presseurop.eu/pl/content/article/3526271-w-drodze-do-mozambiku>, dostęp: 20.03.2014.

⁴B. Cunguara, J. Hanlon, *Whose Wealth Is It Anyway? Mozambique's Outstanding Economic Growth with Worsening Rural Poverty*, Development and Change, Volume 43, Issue 3, 2012, s. 623–647.

⁵Dane z roku 2014 na podstawie *World Population Review*, <http://worldpopulationreview.com/countries/mozambique-population/>, dostęp: 24.06.2014.

⁶Monthly Bulletin of Statistics Online, <http://unstats.un.org/unsd/mbs/app/datatrans.aspx?tid=1&cid=508&yearfrom=2000&year=2014&p=Y>, dostęp: 07.03.2014.

Rysunek 1. Przeciętna długość życia w Mozambiku.

Źródło: *Life Expectancy at Birth Total (years)*, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN/countries/MZ-ZF-XM?display=graph>, dostęp: 26.02.2014.

Najgęściej zaludnione są północno-centralne tereny Zambezia i Nampula, w których żyje około 45% Mozambijczyków. Najliczniejsze grupy etniczne to Makua na północy kraju, Tsonga na południu oraz Ndau i Sena w dolinie Zambezi. Językiem urzędowym Mozambiku jest język portugalski. Obecnie stosowana waluta Republiki Mozambiku to *metical*, który zastąpił w 1980 r. portugalskie *escudo*. Przez pewien czas (do 2005 r.) *metical* był uznawany za walutę o najniższej nominalnej wartości w stosunku do dolara amerykańskiego, jego wartość wynosiła 1:24500 USD⁷.

Populacja Mozambiku zamieszkuje głównie tereny wiejskie, z czego 80% ludności jest zaangażowana zawodowo w rolnictwo, przy czym stanowi ono niespełna 30% PKB wskazując na skrajnie niską wydajność tej dziedziny gospodarki. Jednak to we wzroście w rolnictwie upatruje się szansy na walkę z wysokim poziomem ubóstwa poprzez wzrost stopy życiowej większości społeczeństwa⁸. W przemyśle jest zatrudnione jedynie około 6% ludności zdolnej do pracy. Przyczyną takiego stanu jest głównie brak odpowiedniego przygotowania zawodowego. W ostatnich latach zanotowano natomiast wzrost udziału sektora usług w tworzeniu PKB Mozambiku, który wzrósł do ok. 40% dając zatrudnienie 13% Mozambiczian⁹.

2. Makroekonomiczna sytuacja Mozambiku

Moment osiągnięcia niepodległości w 1975 roku zastał Mozambik jako jedno z najbiedniejszych państw świata. Bardzo złą sytuację ekonomiczną pogłębiła dodatkowo trwająca do 1992 roku wojna domowa. W 1987 roku zapoczątkowano serię reform rządowych mających na celu ustabilizowanie sytuacji ekonomicznej państwa, co w połączeniu z działaniami lokalnych polityków wpłynęło na duży wzrost ekonomiczny Mozambiku. Reformy fiskalne dały początek m.in. ściągłości podatków (w tym VAT), poprawiając stan finansów państwa. Nie można jednak zapominać, że państwo pozostaje nadal zależne od pomocy zagranicznej (40% budżetu na 2012 r.), a ponad połowa mieszkańców żyje poniżej granicy ubóstwa¹⁰. Wskaźnik Rozwoju

⁷<http://www.investopedia.com/terms/forex/m/mzm-mozambique-metical.asp>

⁸C. Arndt, A. Garcia, F. Tarp, J. Thurlow, *Poverty Reduction and Economic Structure: Comparative Path Analysis for Mozambique and Vietnam*, Review of Income and Wealth, Series 58, No. 4, 2012.

⁹Mozambik. Charakterystyka sytuacji gospodarczej,

http://www.goafrica.gov.pl/Mozambik/gospodarka/sytuacja_gospodarcza, dostęp: 06.03.2014.

¹⁰The World Factbook. Mozambique. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mz.html>, dostęp: 05.03.2014.

Społecznego (*Human Development Index, (HDI)*)¹¹ według raportu za 2013 r. liczony dla Mozambiku stawia to państwo na 185., t.j. drugim od końca miejscu w rankingu (Polska zajmuje odpowiednio miejsce 39.)¹². Rolnictwo nadal notuje niski wzrost wydajności przy wysokim zatrudnieniu siły roboczej. Za sukces można uznać natomiast, iż deficyt w handlu zagranicznym udało się częściowo zredukować dzięki eksportowi aluminium i gazu. Największe zainteresowanie inwestorów przyciąga obecnie sektor energetyczny oraz wydobywczy związany ze złożami gazu ziemnego. Na przełomie 2011-2012 odkryto bogate złoża tego surowca u wybrzeży kraju co skierowało rozliczne inwestycje lokalne oraz zagraniczne w kierunku przemysłu wydobywczego, hutnictwa oraz energetyki¹³.

W 2012 r. rząd Mozambiku przejął ostatnią część (należącą dotychczas do Portugalii) przedsiębiorstwa *Cahora Bassa Hydroelectricity Company* (HCB), które jest znaczącym dostawcą *Southern African Power Pool* (SPP)¹⁴. Planuje się inwestycje w HCB w postaci budowy nowych zapór wodnych dla zwiększenia eksportu energii elektrycznej oraz pełnego zaspokojenia potrzeb energetycznych szybko rozwijających się przedsiębiorstw przemysłowych¹⁵. W roku 2013 zakończono realizację projektu o wartości 506,9 mln USD na podstawie porozumienia podpisanego z rządem USA. Inicjatywa ta realizowała zadania skupiające się na rozbudowie i poprawie infrastruktury oraz polepszeniu klimatu dla biznesu w czterech północnych prowincjach państwa.

Wysoki dług zagraniczny Republiki Mozambiku został zredukowany w ramach Programu Redukcji Zobowiązań Najbiedniejszych i Najbardziej Zadłużonych Państw Świata (*Heavily Indebted Poor Countries, HIPC*)¹⁶ i pozostaje na zrównoważonym poziomie. W grudniu 2005 r. Międzynarodowy Fundusz Walutowy sformalizował zupełną redukcję długu w wysokości 153 mln USD na mocy porozumienia państw grupy G8. W lipcu 2006 r. Bank Światowy zdecydował o redukcji długu w wysokości 1,3 miliarda USD jako elementu będącej rozszerzeniem HIPC Wielostronnej Inicjatywy Redukcji Zadłużenia (*Multilateral Debt Relief Initiative, MDRI*). W ramach inicjatywy MDRI dokonano dalszych odpisów długu przez MFW oraz Afrykański Bank Rozwoju pozostawiając go na bezpiecznym dla rozwijającej się gospodarki poziomie. Republika Mozambiku w 2010 r. zwróciła się także do Polski z prośbą o umorzenie długu w wysokości 2 mln USD, który został zaciągnięty w czasach poprzedniego ustroju¹⁷.

Wzrost gospodarczy Mozambiku utrzymuje się od dekady na poziomie 6-8%, co jest jednym z najlepszych wyników w Afryce. Warto zauważyć, że nawet w roku 2000, kiedy kraj na-

¹¹Jest to syntetyczny miernik stworzony dla umożliwienia porównać pomiędzy krajami świata przez agendę ds. rozwoju przy ONZ (UNDP). Bada on jakie efekty występują w poszczególnych państwach w kontekście rozwoju społeczno-ekonomicznego. Badanie odbywa się w trzech różnych zakresach tematycznych: estymowane długość życia (*long and health life*), wiedza (*education*) i dostatnie życie (*decent standard of living*). *Human Development Index Report. Technical notes*. 2013, s. 1-2,

http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2013_en_technotes.pdf dostęp: 04.03.2014.

¹²*Human Development Index Report 2013. The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World*, s. 203.

¹³*Roczny Raport Ekonomiczny. Mozambik. Ministerstwo Spraw Zagranicznych*,

<http://archiwalny.msz.gov.pl/files/Informator%20ekonomiczny%20-%20pdf/Mozambik/Mozambik%2003.pdf>,
dostęp: 07.03.2014.

¹⁴Organizacja krajowych spółek energetycznych w Afryce Południowej pod auspicjami Wspólnoty Rozwoju Afryki Południowej (SADC) została założona w 1995 r. Członkowie SAPP tworzą wspólną sieć energetyczną między ich krajami i wspólny rynek energii elektrycznej w regionie SADC. <http://www.sapp.co.zw/about.html>, dostęp: 05.03.2014.

¹⁵*The World ...*, *op. cit.*

¹⁶Grupa 40 najsłabiej rozwiniętych, wysoko zadłużonych państw o wysokim poziomie ubóstwa (*debt overhang*) objęte pomocą ze strony Międzynarodowego Funduszu Walutowego oraz Banku Światowego. HIPC ma na celu zredukowanie zadłużenia zewnętrznego (eliminację lub pomniejszenie).

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTDEBTDEPT/0,,contentMDK:21254881~menuPK:64166739~pagePK:64166689~piPK:64166646~theSitePK:469043,00.html>, dostęp: 05.03.2014.

¹⁷*Mozambik błaga Polskę o pomoc*, *Dziennik.pl*, <http://gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/116440,mozambik-bлага-polske-o-pomoc.html>, dostęp: 11.03.2014.

wiedziły wyniszczające powodzie poziom PKB zanotował wzrost na poziomie 2,1%. Warto wspomnieć, że większą część gospodarki Mozambiku stanowią tzw. megaprojeksy czyli zagraniczne przedsięwzięcia głównie w zakresie eksploatacji surowców jak gaz ziemny, węgiel czy boksyt. Przykładem takiej inwestycji jest huta Mozal, która generuje 40% eksportu tego kraju. Do 2012 r. wydano aż 1600 zezwoleń na wydobycie węgla, z czego większość inwestorom zagranicznym¹⁸ Zakłada się, iż to subsaharyjskie państwo przyciągnie w przeciągu najbliższej dekady duże inwestycje skierowane w dalszy rozwój projektów związanych z surowcami (przede wszystkim gaz, węgiel, tytan), co będzie w sposób ciągły napędzać dalszy wzrost gospodarczy państwa. Międzynarodowy Fundusz Walutowy przewiduje wzrost PKB Mozambiku na poziomie przekraczającym 8%, przy średniej dla państw rozwijających się oraz państw Afryki Subsaharyjskiej w granicach 5-6%¹⁹. MFW podjął się także badania wiarygodności szybkiego i stabilnego wzrostu państw subsaharyjskich, w tym Mozambiku zwracając uwagę, że osiem z dwunastu najszybciej rosnących gospodarek w Afryce nie jest uzależniona od surowców naturalnych i dostrzegając przyczyny stałego wzrostu w zogniskowanej na celach gospodarczych stabilnej polityce²⁰. Poziom inflacji w Republice Mozambiku dzięki dużej dyscyplinie finansowej udało się obniżyć z 70% w 1994 r.²¹ do 4,4% w 2013 r. (2,1% w 2012)²². W 2010 r. jednak doszło do zamieszek jako reakcji na zapowiedź podwyżek artykułów niezbędnych do życia jak paliwo, woda, elektryczność czy chleb. W celu złagodzenia negatywnego odbioru działań rządu wprowadzono subsydia, obniżono podatki oraz zastosowano odpowiednie narzędzia fiskalne²³.

Mozambik jest więc krajem biednym, a jego budżet jest stabilny, ponieważ w znacznej części składa się z grantów oraz nisko oprocentowanych pożyczek innych państw a także dzięki umorzeniu znacznej części długu²⁴.

Utrzymuje się natomiast ujemny, choć jak już wspomniano znacznie zredukowany, bilans w handlu zagranicznym. Warto jednak wspomnieć, iż bilans ten ponownie znacznie się pogłębił (pond dwukrotnie) w roku 2013. Głównymi dobrami eksportowymi są: aluminium, krewetki, orzechy nerkowca, bawełna, cukier, owoce cytrusowe, drewno oraz energia elektryczna. Głównymi partnerami są RPA 31.3%, Belgia 12.8%, Chiny 9%, Włochy 7.9%, Hiszpania 6.2% oraz Indie 5.8% (2012). Mozambik importuje towary takie jak maszyny i urządzenia, pojazdy, paliwo, chemikalia, wyroby metalowe, artykuły spożywcze i tekstylia z RPA 30.5%, Chin 12.3%, Indii 11.6%, USA 5.1% oraz Portugalii 4.8%, i Australii 4.5% (2012).²⁵ Należy zauważyć, że dzięki postępującej rekultywacji Mozambik jest dziś o wiele mniej zależny od importu żywności i podstawowych produktów niezbędnych do życia w rezultacie stałego wzrostu i poprawy wydajności lokalnego przemysłu.

¹⁸*Inwestycje w krajach afrykańskich. Przewodnik inwestycyjny opracowany przez Kancelarię Macedo Vitorino & Associados przy współpracy z Wydziałem Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Lizbonie*, s. 4-5.

¹⁹*Background Notes...*, *op. cit.*, s. 7-8.

²⁰*No need to dig*, *The Economist*, <http://www.economist.com/news/finance-and-economics/21588849-many-africas-fastest-growing-economies-have-not-relied-oil-or-mining-no-need>, dostęp 2.11.2014.

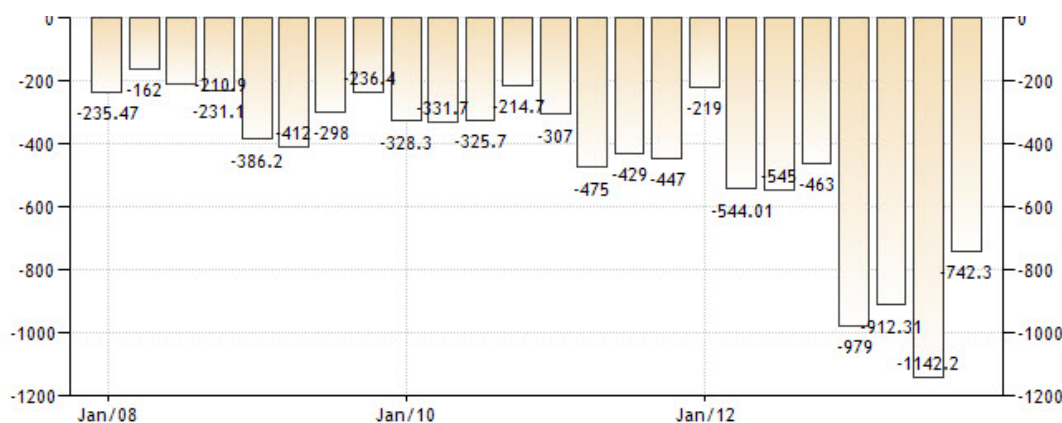
²¹*Background notes...*, *op. cit.*, s. 8.

²²*The World...*, *op. cit.*

²³*The World...*, *op. cit.*

²⁴*Investing in frontier markets. Fishy tale*, *The Economist*, 23.11.2013.

²⁵*World Factbook...*, *op. cit.*

Rysunek 2. Bilans handlu zagranicznego Mozambiku w mln USD.

Źródło: <http://www.tradingeconomics.com/mozambique/balance-of-trade>, dostęp: 5.03.2014.

3. Relacje Polska-Mozambik

Republika Mozambiku realizuje wymianę handlową na mocy traktatów o wspieraniu i ochronie inwestycji z wieloma krajami, także europejskimi (m.in. Niemcy, Dania, Szwecja, Portugalia czy Holandia) oraz umowę o unikaniu podwójnego opodatkowania z Portugalią, Mauritusem, Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi i Makau²⁶. Polskę z Mozambikiem od grudnia 2007 r. łączy umowa konwergentna z regułami WTO *Economic Partnership Agreements* (EPA) ustanawiająca strefę wolnego handlu pomiędzy stronami²⁷. Brak jest natomiast gospodarczych umów dwustronnych Polska-Mozambik.

Stosunki gospodarcze Polski z Republiką Mozambiku nie są często dyskutowane przez lokalnych polityków i nie poświęca się im uwagi w mediach ze względu na znaczne oddalenie geograficzne i duży dystans psychiczny. Partnerów handlowych poszukuje się przede wszystkim na kontynencie, skupiając się na największych z nich: RPA i Angoli, mniejszą uwagę przywiązując do stosunków z UE.

Wielkość obrotów handlowych pomiędzy Polską a Mozambikiem stopniowo wzrasta, tak jak i zainteresowanie polskich przedsiębiorców tym rynkiem. Strukturę asortymentu będącego przedmiotem handlu pomiędzy dwoma krajami ocenia się jako doraźną²⁸.

Tabela 1. Obroty handlowe pomiędzy Polską a Mozambikiem 2010-2013

Rok	Obroty mln USD	Eksport mln USD	Import mln USD	Saldo Obrotów mln USD
2010	32,8	9,6	23,2	-13,6
2011	36,8	15,9	20,9	-5
2012	32,3	7,6	24,7	-17,1
2013 (I-III kwartał)	28,5	10,3	18,2	-7,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Internetowy System Informacji Gospodarczej Insigos, <https://insigos.mg.gov.pl/Glowna.aspx>, dostęp: 10.03.2014.

W roku 2012 Polska sprzedaż eksportowa do Mozambiku obniżyła się z 15,9 mln USD w roku poprzednim do 7,6 mln USD. Jednak dane wstępne za rok 2013, obejmujące pierwsze trzy

²⁶PAIiZ, *Przewodnik po rynku Mozambiku*, s. 4, Warszawa, grudzień 2013.

²⁷Umowa regulująca związki gospodarcze Unii Europejskiej z grupą krajów Afryki, Karaibów i Pacyfiku (AKP).

²⁸*Roczny Raport...*, op.cit.

kwartały wskazują na ponowne odbicie trendu i wzrost sprzedaży eksportowej. W 2012 r. z Polski do Mozambiku eksportowano głównie maszyny i urządzenia elektryczne, urządzenia mechaniczne, wyroby chemiczne i mięsne. Importowano natomiast przede wszystkim aluminium, kawę i herbatę oraz przyprawy, a także tytoń i artykuły z ołowiu. Dane wstępne dotyczące eksportu do Mozambiku w 2013 r. nie wskazują dużych fluktuacji w strukturze towarowej eksportu stawiając na pierwszym miejscu maszyny i urządzenia elektryczne oraz wyroby żelazne. Natomiast dane importowe wskazują ponownie na szczególne zainteresowanie ze strony Polski kupnem aluminium, tytoniu, herbaty, kawy oraz przypraw.

Stopniowo rosnące zaangażowanie polskich przedsiębiorców w krajach subsaharyjskich, a w tym w Mozambiku przekłada się również na zainteresowanie najmłodszą na kontynencie afrykańskim, mieszcząca się w stolicy Mozambiku, Muputu giełdą BVM (*Bolsa de Valores de Moçambique*)²⁹.

4. Szanse czy ryzyko dla polskich eksporterów?

African Economic Outlook szacuje, że w 2014 r. wzrost gospodarczy Mozambiku wyniesie 8% przy jednoczesnym pogorszeniu deficytu do 9,5%, natomiast eksperci Banku Światowego szacują, że w 2025r. kraj ten osiągnie status państwa o średnim dochodzie³⁰.

Szansy dla polskich eksporterów i inwestorów można upatrywać w przemyśle, nie tylko wydobywczym, ale i np., tekstylnym, który jest budowany w Mozambiku w zasadzie od podstaw. Kolejnym sektorem, w którym można szukać przede wszystkim możliwości inwestycyjnych, ale i eksportowych w zakresie poddostaw jest energetyka³¹. Mozambik może również stać się importerem polskiej żywności jako jedno z państw grupy SADC, gdyż prognozuje się, że potencjalny eksport do wszystkich państw grupy wyniesie 4 miliardy USD, przy czym żywność wygeneruje około 7-8% tego wyniku, co daje od 200 do 300 milionów USD rocznie³².

Mozambik jest często wymieniany jako kraj boomu budowlanego i typowany w przeszłości jako jeden z największych placów budowy w Afryce. Buduje się na niespotykaną dotychczas skalę, proponując także niedostępną dotychczas dla mieszkańców Mozambiku jakość. Daje to szerokie możliwości nie tylko zagranicznym producentom materiałów budowlanych i wykończenia wnętrz ale i usługodawcom. Oczywiście nie można nie wspomnieć o rządowym planie podniesienia jakości infrastruktury komunikacyjnej, budowie nowego portu morskiego *Macuise* oraz powstaniu nowych linii kolejowych. Także infrastruktura drogowa, z którą łączy się duże oczekiwania w zakresie transportu przynoszących dochody eksportowanych surowców czeka na modernizację i rozbudowę. Z wydobywaniem węgla i gazu łączy się budowę nowej infrastruktury czyli dróg, portów, sieci energetycznych i komunikacyjnych. Mozambik znajduje się na siódmym miejscu w rankingu Ernst & Young wśród państw Afryki o największych inwestycjach infrastrukturalnych.

²⁹R. Kułajewicz, *Jak inwestować w Afryce? Mozambik*, Puls Biznesu, 02.07.2011, <http://www.pb.pl/2450641,38431,jak-inwestowac-w-afryce-mozambik>, dostęp: 11.03.2014.

³⁰African Economic Outlook, <http://www.africaneconomicoutlook.org/en/countries/southern-africa/mozambique/>, dostęp: 12.03.2014.

³¹*Inwestycje w krajach Afrykańskich. Przewodnik inwestycyjny opracowany przez Kancelarię Macedo Vitorino & Associados przy współpracy z Wydziałem Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Lizbonie*, s. 4-5.

³²M. Szczurek, *Polska-Afryka: eksport żywności do państw afrykańskich dużą szansą dla polskich firm*, <http://www.pcsa.org.pl/products/polska-afryka%3a-eksport-%C5%BCywno%C5%9Bci-do-pa%C5%84stw-afryka%C5%84skich-du%C5%BC%C4%85-szans%C4%85-dla-polskich-firm/>, dostęp: 13.03.2014.

Tabela 2. 10 państw afrykańskich o najwyższym poziomie inwestycji infrastrukturalnych do lutego 2013 roku

	Liczba projektów infrastrukturalnych	Suma zainwestowanego kapitału (w mln USD)
RPA	134	129.934.0
Nigeria	106	95.480.5
Egipt	82	60.164.7
Uganda	63	17.730.3
Kenia	60	32.851.5
Algieria	34	87.154.1
Mozambik	31	32.085.0
Libia	29	20.668.4
Tanzania	29	16.185.1
Kamerun	25	8.470.8

Źródło: *The Africa Attractiveness Survey 2013. Getting down to business*, Ernst and Young Report, 2013, s. 17.

Podjęcie decyzji o nawiązaniu relacji biznesowej z partnerami z Mozambiku nie tylko należy wziąć pod uwagę kwestie kulturowe (np. niewielki odsetek kobiet w biznesie), ale i otoczenie prawne, które każe zachować ostrożność w kontaktach handlowych. W Republice Mozambiku obowiązuje prawo stanowione oraz prawo zwyczajowe, które jest charakterystyczne dla złożonych okoliczności nieuwzględnionych w kodeksach prawa. Prawo zwyczajowe nie ma formy pisanej czego również należy być świadomym. Często jest występowanie sytuacji braku wykonalności decyzji sądowych w praktyce przejawiające się poprzez niską wiarygodność lokalnych sądów, niewypłacalność dłużników i brak środków egzekucyjnych (np. brak instytucji komornika). Inwestorom natomiast zaleca się dogłębne badanie *due diligence*³³ w celu zabezpieczenia operacji oraz działalności po zamknięciu transakcji³⁴. Ponadto Mozambik jest państwem, w którym inwestorzy muszą mieć świadomość ryzyka nacjonalizacji i wywłaszczenia, a także niespodziewanych zmian w prawie czy umowie ze strony lokalnego kontrahenta czy też jej renegegowaniem pod jego naciskiem. Z pewnością dobrą praktyką jest organizowanie przez Ministerstwo Gospodarki wspólnie z Polską Agencją Informacji i Inwestycji Zagranicznych (PAiiIZ) misji typu *fact finding*³⁵, które mogą pomóc w praktycznym rozeznaniu się w lokalnej rzeczywistości oraz podjęciu decyzji potencjalnym inwestorom czy eksporterom dotyczącej ekspansji na rynek Mozambiku.

Polscy przedsiębiorcy starają się zaistnieć ze swymi produktami na tamtejszym rynku obecnie głównie dzięki działaniom marketingowym. Do wzrostu eksportu do Mozambiku z pewnością przyczyniłyby się rozwiązania systemowe takie jak np. ulgi podatkowe. Bardzo dobrą praktyką z powodzeniem stosowaną wśród firm chińskich i japońskich jest utworzenie domów handlowych obsługujących import towarów i ich dystrybucję z danych regionów.

W zadziernięciu współpracy może pomóc zainicjowany w 2013 r. projekt Ministerstwa Gospodarki RP pod nazwą Go Africa mający na celu zintensyfikowanie wymiany handlowej, zwiększenie inwestycji oraz budowę pozytywnego wizerunku Polski w Afryce. Ministerstwo

³³Badanie przedinwestycyjne oceniające kondycję przedsiębiorstwa.

³⁴*Inwestowanie w Afryce. Otoczenie prawne i ryzyka transakcji fuzji i przejęć*, Przewodnik, Kancelaria Prawna Gide, s. 23-33.

³⁵ W 2013 r. zorganizowano cztery tego typu misje do Nigerii, Zambii, RPA i Algierii.

Gospodarki wspiera przedsiębiorców zainteresowanych działalnością w Afryce poprzez np. misje biznesowe. Misja do Mozambiku planowana jest na 2014 r.

W związku z dużym zainteresowaniem rynkiem afrykańskim powstają też kolejne ciekawe inicjatywy. W dniu 17 marca 2014 r. została powołana Rada Polskich Inwestorów w Afryce oferująca wsparcie polskim firmom pragnącym nawiązać kontakty na rynkach afrykańskich. W skład Rady weszli najwięksi polscy inwestorzy na kontynencie afrykańskim - Kulczyk Investments, Polpharma, Grupa Azoty, Krezus, Ursus i Lubawa³⁶.

Zakończenie

Polski eksport nie stanowi w strukturze handlu zagranicznego Mozambiku ważnej pozycji jednak wydaje się, że trend wzrostu powinien utrzymać się w kolejnych latach.

Współczesny Mozambik dla inwestorów oraz eksporterów stanowi ciekawą i godną analizy perspektywę przede wszystkim ze względu na trend wzrostowy rynku i postępującą stabilizację wewnętrzną, a także poprawę przewidywalności i przejrzystości systemu prawnego oraz praktyki biznesowej. Jednakże atuty tego rynku mogą być niewystarczające dla szukających godnych zaufania partnerów przedsiębiorców polskich ze względu na brak stabilności politycznej i gospodarczej czy problemy natury regulacji prawnych. Przy sprzyjającym klimacie gospodarczym potencjalni inwestorzy czy eksporterzy racjonalnie analizują niepokojące informacje o destabilizacji politycznej kraju czy nawet widmie wojny domowej (np. w grudniu 2013 r. po bojkocie lokalnych wyborów przez partię RENAMO)³⁷. Nie bez znaczenia na decyzję o ekspansji na rynek Mozambiku i pozostałych państw afrykańskich pozostają też wydarzenia takie, jak uprowadzenie przez Boko Haram grupy młodych dziewcząt w Nigerii, przypominając o ryzyku ataków terrorystycznych.

Mozambik, podobnie jak i cały kontynent, ulega przemianom nie tylko dzięki napływowi inwestycji, głównie azjatyckich, ale i wdrożeniu lokalnych wersji zachodnich modeli gospodarki rynkowej. Zarówno wyzwania stojące przed Mozambikiem, jak i możliwości są bardzo duże, jednak należy mieć na względzie lokalną specyfikę zanim zostaną podjęte działania na tamtejszym rynku.

Literatura

1. African Economic Outlook,
2. <http://www.africaneconomicoutlook.org/en/countries/southern-africa/mozambique/>, dostęp: 12.03.2014
3. Arndt C., Garcia A., Tarp F., Thurlow J., Poverty Reduction and Economic Structure: Comparative Path Analysis for Mozambique and Vietnam, Review of Income and Wealth, Series 58, No. 4, 2012
4. Background Notes on Countries of the World: Republic of Mozambique, US Department of State, 2014
5. Cunguara B., Hanlon J., Whose Wealth Is It Anyway? Mozambique's Outstanding Economic Growth with Worsening Rural Poverty, Development and Change, Volume 43, Issue 3, 2012

³⁶Powstała Rada Polskich Inwestorów w Afryce, http://www.goafrica.gov.pl/Aktualnosci/20140318/Powstala_Rada_Polskich_Inwestorow_w_Afryce, dostęp: 25.03.2014.

³⁷M. Tul, Mozambik: Powracające widmo wojny domowej?, <http://www.pcsa.org.pl/products/mozambik%3a-powracaj%C4%85ce-widmo-wojny-domowej-/>, dostęp: 12.03.2014.

6. Human Development Index Report 2013. The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World
7. Filipe C., João Babo M., *W drodze do Mozambiku*, The Washington Post, 12.03.2013 [za:] Presseurop,
8. <http://www.presseurop.eu/pl/content/article/3526271-w-drodze-do-mozambiku>, dostęp: 20.03.2014
9. *Inwestowanie w Afryce. Otoczenie prawne i ryzyka transakcji fuzji i przejęć*, Przewodnik, Kancelaria Prawna Gide
10. *Inwestycje w krajach afrykańskich. Przewodnik inwestycyjny opracowany przez Kancelarię Macedo Vitorino & Associados przy współpracy z Wydziałem Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Lizbonie*
11. *Investing in frontier markets. Fishy tale*, The Economist, 23.11.2013
12. Kułajewicz R., *Jak inwestować w Afryce? Mozambik*, Puls Biznesu, 02.07.2011, <http://www.pb.pl/2450641,38431,jak-inwestowac-w-afryce-mozambik>, dostęp: 11.03.2014
13. *Monthly Bulletin of Statistics Online*,
14. <http://unstats.un.org/unsd/mbs/app/datatrans.aspx?tid=1&cid=508&yearfrom=2000&year=2014&p=Y>, dostęp: 07.03.2014
15. *Mozambik blaga Polskę o pomoc*, Dziennik.pl,
16. <http://gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/116440,mozambik-blaga-polske-o-pomoc.html>, dostęp: 11.03.2014
17. *Mozambik. Charakterystyka sytuacji gospodarczej*,
18. http://www.goafrica.gov.pl/Mozambik/gospodarka/sytuacja_gospodarcza, dostęp: 06.03.2014
19. *Mozambique Metical*, <http://www.investopedia.com/terms/forex/m/mzm-mozambique-metical.asp>
20. *No need to dig*, The Economist, <http://www.economist.com/news/finance-and-economics/21588849-many-africas-fastest-growing-economies-have-not-relied-oil-or-mining-no-need>, dostęp 2.11.2014
21. PAIiZ, *Przewodnik po rynku Mozambiku*, s. 4, Warszawa, grudzień 2013
22. *Roczny Raport Ekonomiczny. Mozambik*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych, <http://archiwalny.msz.gov.pl/files/Informator%20ekonomiczny%20-%20pdf/Mozambik/Mozambik%2003.pdf>, dostęp: 07.03.2014
23. Smith D., *Boom time for Mozambique, once the basket case for Africa*, The Guardian, 28.03.2012, <http://www.theguardian.com/world/2012/mar/27/mozambique-africa-energy-resources-bonanza>, dostęp: 05.03.2014
24. Szczurek M., *Polska-Afryka: eksport żywności do państw afrykańskich dużą szansą dla polskich firm*, <http://www.pcsa.org.pl/products/polska-afryka%3a-eksport-%C5%BCywno%C5%9Bci-do-pa%C5%84stw-afryka%C5%84skich-du%C5%BC%C4%85-szans%C4%85-dla-polskich-firm/>, dostęp: 13.03.2014
25. *The Africa Attractiveness Survey 2013. Getting down to business*, Ernst and Young Report, 2013
26. *The World Factbook. Mozambique*. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mz.html>, dostęp: 05.03.2014
27. Tul M., *Mozambik: Powracające widmo wojny domowej?*, <http://www.pcsa.org.pl/products/mozambik%3a-powracaj%C4%85ce-widmo-wojny-domowej-/>, dostęp: 12.03.2014

MOZAMBIQUE. EXPORT PERESPECTIVES

Summary

Destroyed by wars, military and internal conflicts economy of Republic of Mozambique since more than a decade is constantly growing. This 36th biggest country in the world became the object of interest for investment and trade for many developed economies, mostly from Asia. Nowadays investments in Mozambique are focused mostly on rich carbon and gas sources that has been discovered during last decade. Poland is not important trade partner for Mozambique, however could intensify exchange in upcoming years as, if the development will continue, Republic of Mozambique would need for its economy Polish export specialties.

Keywords: export, international trade, Mozambique

Joanna Sitz-Kuleszo
sitzkuleszo@yahoo.co.uk